

TEĀTRIS

Nežūstoša grīdas krāsa

Latvijas Nacionālā teātra iestudējuma "Principiāla nostāja" vērtīgākais vēstījums adresēts dažādām paaudzēm – tiem, kuri atceras, un tiem, kuri notikumus nav piedzīvojuši.

ILZE KĻAVIŅA

Latvijas Nacionālā teātra iestudējums "Principiāla nostāja" – dramaturga Jāņa Joņeva un režisora Roberta Daubura kopdarbs – vispirms ir nozīmīgs kā reti sastopams vienai tēmai veltīts skatuvisks cikls. Savā ziņā tas sasaucas ar režisora Elmāra Seņkova vizuāli un estētiski spilgto trioloģiju Liepājas teātri, kas bija veltīta cilvēka dabas tumšajām pusēm, mītu un vardarbības transformācijai cauri gadsimtiem, interpretējot fundamentālus pasaules kultūras tekstus.

Latvijas Nacionālā teātra trioloģijas centrā izvirzīta dokumentāla personība – sevišķi svarīgo lietu izmeklētāja Rita Aksenoka – un sabiedrības kopīgās atmiņas dzīva, pie apaviem līpoša (runājot izrādes metaforās) nesēna pagātne. Pirmajā daļā "Ko var cilvēks" (2025) Aksenokas izmeklēšana atsedza vien dažas noziedznieku individu un grupējumu noziegumu 70. gadu lietas un konkrētiem bandītiem lugā bija mainīti vārdi, bet otrās daļas fokuss tēmē uz 90. gadu notikumiem ar vēsturisku ietekmi uz sabiedrību kopumā un uz komunistiskās pārliecības iemiesotāju Alfrēdu Rubiku.

Abas trioloģijas daļas mērķtiecīgi savij vienā kamolā lugas tēlu psiholoģiskos un faktoloģiskos slāņus, kas veiksmīgi panāk ne vien vēsturiskas patiesības pietuvinājumu, bet arī emocionāli tiešu rezonansi. Šodienas pārliecības un izvēles īpaši liek pārskatīt "Principiālas nostājas" pirmizrāde 22. septembrī, nepilnu mēnesi pirms 15. Saeimas vēlēšanām, kad varam salīdzināt tagadējās politiskās tiesības un iespējas balsot par konkrētām programmām un diskutēt par tām. Jaunākā paaudze nezina, bet vecākā – varbūt aizmirsusi, ka kādreiz bija tikai viena – komunistiskā – partija, kam balsi atdot vai cīnīties pret visu sistēmu, bija izvēle ar dzīvības zaudēšanas, ieslodzījumu, represiju draudiem.

Šoreiz Ritas Aksenokas tēla iedzīvojas Marija Bērziņa, bet Alfrēds Rubiks – Uldis Anže, un aktieru duets precīzi pretnostata abus tēlus vienu otram – cik lietišķas, pieticīgas un līdzsvarotas rakstura izpausmes atklāj aktrise izmeklētājā, tik uzvilkt, paš-

kontrolē disciplinēts ar izteiksmīgu sardonisku smīnu sejā ir padomju konjunktūras darbinieks. Savukārt aktieris Romāns Bargais ar īsām replikām, robustām kustībām iejūtas vairākos barikāžu, augusta puča, omoniešu brutālu zvērību laika liecinieku tēlos, atveidojot tos kā fona tipāžus. Arī Ainārs Ančevskis nospēlē vairākus epizodiskus kolorītus tēlus, taču vispārliecinošāk iejūtas Ritas vīra Gunāra lomā, un bez mājīgas sirsnības oāzes, šķiet, Aksenokas skatuves tēls nebūtu tik pārliecinošs.

Uz emocijām un vēl jo vairāk sajūtām un maņām iedarbojas aktīvais audiovizuālais vēstījums, ko veidojuši komponists Tomass Ančs un videomākslinieks Toms Zelģis. Sprādzienu trokšņi, aprauti dokumentālu ierakstu citāti, mazekrānu melnbaltajos televizoros huligāniski to laiku grafiiti restaurē notikumus un noskaņojumu, piemēram, jaunievietās pilsētas atkritumu mašīnas sauca "Norba Alfredivna". Skatuves atmosfēru papildina scenogrāfa un kostīmu mākslinieka Kristiāna Brektes prasmīgi iekomponētās telpiskās zīmes, kas ienes satīriski asu un nekomfortablu intonāciju, kura piešķir atsvešinājumu un vienlaikus dzīvu attieksmi pret pagātne. Gan ar lipīgu krāsu, kas katram solim piešķir īsu žlarkstienu, gan ar padomju karoga vilni visapkārt kā horizontu, gan ar pseidotautiskiem rakstiem režgotu metāla būri, kur ierobežoti šaurā telpā gandrīz visu izrādes laiku Rubika lomu ietilpina Anže.

Lugas uzbūve, veiksmīgie, attiecības raksturojošie un notikumu spriedzi uzturošie dialogi, īpaši starp Gunāru un Ritu, ir atsevišķa plašāka apraksta vērti.

"Principiāla nostāja" uzsver, ka nekas nebija vienkārši. Skatuviskie notikumi restaurē laiku, atklājot pretrunas un pretējības. Nebija tikai sarkanbaltsarkana karogu jūra un sadošanās rokās, bija arī rekets, piemiņķļu spridzināšana, iebrukums prokuratūrā, ko īstenoja OMON, un zīmīgi patiesa ir Rubika norāde izmeklētājai,

Marija Bērziņa izmeklētājas Ritas Aksenokas lomā un Ainārs Ančevskis (Gunārs Aksenoks un citi).

ka OMON sākotnēji veiksmīgi apkaroja noziedzīgos grupējumus. Neslēpta ir Aksenokas milzu vilšanās par to, ka galu galā noziedzīgie omonieši tomēr netika sodīti, jo daudzi pierādījumi tika aizsūtīti un pazuda Maskavā. Paradoksāli, ka Rubika notiesāšanai pieļāgoja daļu no PSRS kodeksa 59. panta par valsts nodevību, jo bija tikai trešā diena kopš valstiskuma atgūšanas un jaunas likumdošanas vēl nebija. Izmeklētājas patstāvību un taisnīgumu pasvītro drosme uzturēt apsūdzību situācijā, kad vienlaikus pastāvēja divas prokuratūras, cietumu un tiesas ēku apsargāja arī Latvijas neatkarībai naidīgi militāri spēki.

Vērtīgākais izrādes vēstījums adresēts dažādām paaudzēm – tiem, kuri atceras, un tiem, kuri notikumus nav piedzīvojuši. Dokumentālais cikls aktualizē kopējo neseno pagātne, un es, līdzīgi daudziem, noteikti gaidu trešo daļu par izcilo izmeklētāju Ritu Aksenoku, kura hronoloģijai atbilstoši jau strādās pie Valsts prezidenta un skatīsies, kuru var un kuru nedrīkst apžēlot. **KZ**

Uldis Anže Alfrēda Rubika lomā.

Priekšplānā: Romāns Bargais (Raimonds un citi), fonā: Marija Bērziņa (Rita Aksenoka) un Ainārs Ančevskis (Gunārs Aksenoks un citi).

UZZIŅA

JĀNIS JOŅEVS, "PRINCIPIĀLA NOSTĀJA",
IESTUDĒJUMS NACIONĀLĀ TEĀTRA JAUNAJĀ ZĀLĒ

Režisors: Roberts Dauburs, scenogrāfs un kostīmu mākslinieks Kristians Brekte, muzikālais noformējums Tomass Ančs, gaisma māksliniece Lienīte Slišāne, videomākslinieks Toms Zelģis, producents Rihards Gāle.

Lomās: Marija Bērziņa, Uldis Anže, Ainārs Ančevskis, Romāns Bargais.

Nākamās izrādes: 30. septembrī, 4., 14., 28. oktobrī.